

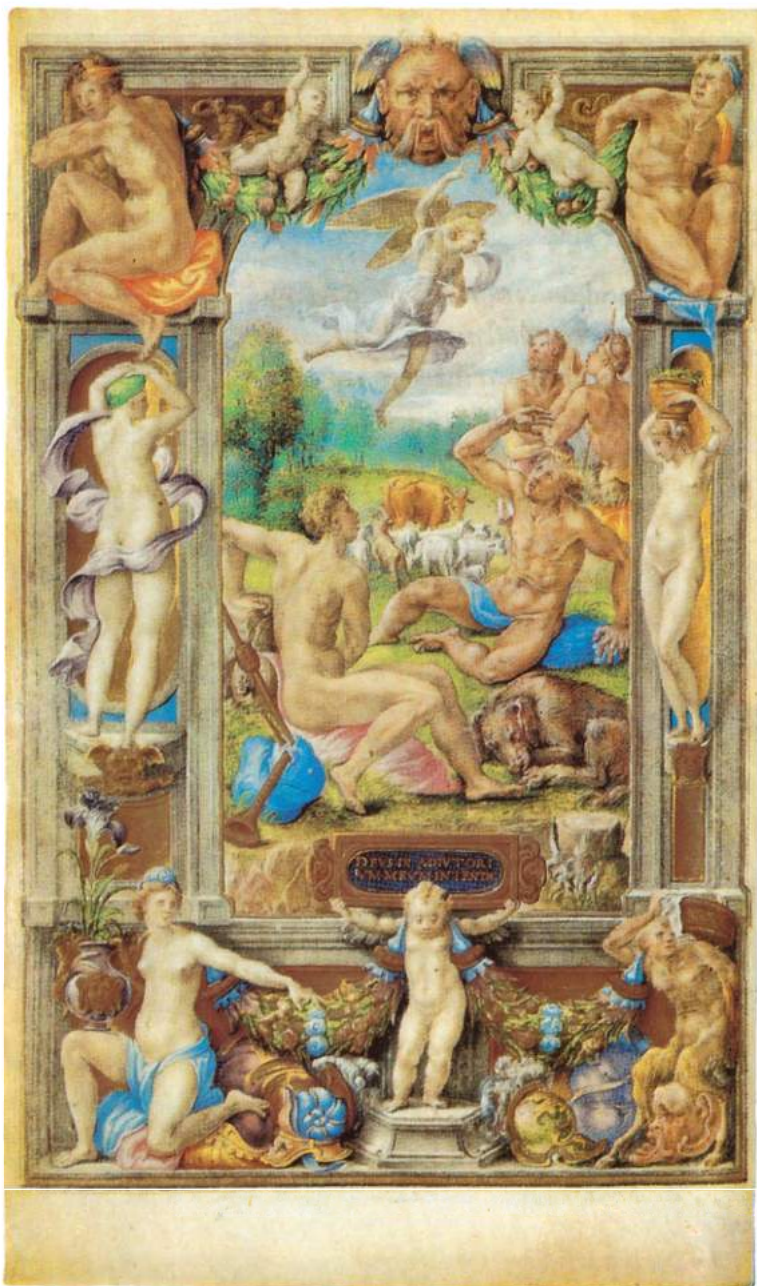
i antifonarij MR 10 iz Metropolitane, te »Misal Jurja Topuskoga« ms. 354 iz riznice zagrebačke katedrale). Primjer su renesansne iluminacije 17 listova kojima je nadopunjen »Misal Jurja Topuskoga«; izveo ih je najveći hrv. minijaturist *J. Klović*, koji je 1523–26. radio u dvorskoj radionici u Budimu. U Istri, Dalmaciji i kontinentalnoj Hrvatskoj nastavlja se iluminatorski rad na rukopisima u XVII, XVIII. i XIX. st. Među kasnim iluminiranim rukopisima nalaze se radovi *Bonaventure Gučetića* (1541) i dva korala *B. Razmilovića*, koji u splitskome Poljuđu slika u franjevačkome samostanu (1675). Tijekom XVII. i XVIII. st. izvedeno je mnogo diploma, kartulara, kapitulara i dekreta, često s portretima osoba koje se u njima spominju. U kontinentalnoj su Hrvatskoj, osim nekih zagrebačkih kanonika, nastavljali iluminatorsku djelatnost u XVII. i XVIII. st. osobito pavlini (»Pavlinka pjesmarica« 1644, »Lepoglavski procesional« 1751 – NSB u Zagrebu, R 3629, R 3612). Među posljednje iluminirane rukopise ubraja se »Antifonarij«, što ga je 1818. ispisao goticom Dubrovčanin *Bernardin Vujičić*.

LIT.: *G. Sabalich*, Le miniature antiche di Zara, Zadar 1908. – *H. Folnesics*, Die illuminierten Handschriften in Dalmatien, Leipzig 1912. – *Isti*, Die illuminierten Handschriften im Österreichischen Küstenlande, in Istrien und der Stadt Triest, Leipzig 1917. – *V. Novak*, Najstariji dalmatinski rukopis Evangelium Spalatense, VjAHD, 1923. – *Lj. Ivančan*, Pasionali zagrebačke katedrale, Sv. Cecilija, 1924. – *F. Fancev*, Kulturno-literarni rad u Zagrebu za prvih pet vijekova njegove historije, u katalogu: Kulturno-historijska izložba grada Zagreba, Zagreb 1925. – *K. Stojić*, Rukopisni kodeksi sv. Franje u Šibeniku, Croatia Sacra, 1933. – *Lj. Karaman*, O umjetničkoj opremi knjige u Dalmaciji, u knjizi: Eseji i članci, Zagreb 1939. – *D. Kniewald*, Zagrebački liturgijski kodeksi XI–XV stoljeća, Croatia Sacra, 1940. – *Isti*, Misal čazmanskog prepošta Jurja de Topusko i zagrebačkog biskupa Šimuna Erdődy, Rad JA, 1940, 248. – *Isti*, Iluminacija i notacija zagrebačkih liturgijskih rukopisa, ibid., 1944, 279. – *C. Fisković*, Dubrovački sitnoslikari, Prilozi–Dalmacija, 1950. – *M. Brlek*, Tri rukopisna kodeksa dubrovačke prošlosti, Anali–Dubrovnik, 1954. – *A. Simić-Bulat*, Omiška dukala, Prilozi–Dalmacija, 1956. – *D. Keckemet*, Romaničke minijature u Splitu, Peristil, 1957, 2. – Minijatura u Jugoslaviji (katalog), Zagreb 1964. – *A. Badurina*, Fragmenti iluminiranog evanđelistara iz kraja XI st. u Rabu, Peristil, 1965–66, 8–9. – *A. Deanović*, Iluminacije »Rolandine« iz zbirke zagrebačke Metropolitane, ibid., 1971–72, 14–15. – *I. Golub*, Juraj Julije Klović Hrvat, ibid., 1973–74, 16–17; 1975–76, 18–19; 1977, 20. – *M. Cionini Visani* i *G. Gamulin*, Julije Klović, Zagreb 1977. – *A. Badurina*, Iluminirani rukopisi u: Zlatno doba Dubrovnika XV i XVI stoljeće, Zagreb–Dubrovnik 1987. A. De.

IMOTSKA KRAJINA, područje u Dalmatinskoj zagori iza planine Biokova do granice prema Hercegovini. Naseljena u mlađem kamenom (Grabovac, Zagvozd, Runović, Proložac, Krstacije), bakrenom (Vinjani, Grabovac, Slivno) i brončanom dobu (Studenci, Proložac). Tragovi ilir. groblja s brojnim prilikama otkriveni su u selu Postranju. Rimljani su preko Krajine izgradili put koji je od Salone preko Trilja vodio u Naronu. Na čitavu području nalaze se ostaci iz rim. doba, a najveće naselje *Novae* bilo je na mjestu današnjega sela Runovića. Očuvani su i brojni rim. natpisi (natpis u čast vladara Galijena i Valerijana u Runoviću, memorijalna ploča caru Marku Aureliju u Kamenmostu), rim. mostovi (Postranje, Kamenmost), ostaci utvrda i dr. Na lok. Dikovača u selu Zmijavcima ostaci su starokršč. crkve, a u Cisti dviju malih starokršč. crkava od kojih je jedna memorija iz VI. st. Osobito je važno bilo naselje Proložac, gdje su zemlju imali rimski veterani; tu su pronađene starokršč. i starohrvatska crkva na mjesnome groblju. Do XII. st. Krajina je u sastavu Hrvatske, a potom je bila u vlasti Nemanjića, bos. kralja Tvrtka i ug. kraljeva. Od srednjovj. spomenika najviše se očuvale stećci iz XIV. i XV. st., bogato urešenih reljefima (Lovreć, Cista, Studenci, Proložac, Slivno, Zagvozd). Tvrdava u selu Prološću spominje se 1444. u vlasti hercega Stjepana Vukčića Kosače, a nakon dolaska Turaka je nadograđena. Na izvoru rijeke Vrljike ostaci su vjerojatno srednjovj. crkve; zacijelo ih je bilo više, no Turci su ih porušili. Kada je I. k. u XVIII. st. ponovno potpala pod mletačku vlast, neke su crkve obnovljene, ali većinom su građene nove, u skromnim oblicima seoskoga baroka, sa stećcima ugrađenima u temelje. Unutrašnjost im se uglavnom sastoji od jednostavnih drvenih oltara domaćih drvodjelaca, nekoliko slika putujućih slikara, i nešto očuvana srebrna crkv. posuda XVIII–XIX. st. Od Turaka nije ostalo mnogo tragova: ruševine stražarnice (Proložac), džamija koja je 1722. pretvorena u crkvu (Glavina), ostaci tvrđave (Lovreć) i dr.

LIT.: *F. Bulić*, Novi prethistorijski nahogaji iz Grabovca, Bulletino ASD, 1898. – *I. Tonković*, Starokrščanska crkva pod gomilom Dikovača u Zmijavcima župe Podbablja Imotskoga, ibid., 1899. – *L. Jelić*, Najstariji kartografski spomenik o rimskoj pokrajini Dalmaciji, GZMBiH, 1899. – *K. Patsch*, Rimska mjesta po imotskom polju, ibid., 1900. – *L. Katić*, Stećci u Imotskoj krajini, SHP, 1954. – *A. Ujević*, Imotska krajina, Zagreb 1964. N. B. B.

IMOTSKI, gradić u Dalmatinskoj zagori; prvi ga put spominje Konstantin Porfirogenet u X. st. kao središte srednjovj. župe *Imote*. U to vrijeme postojala je samo tvrđava, sagrađena na klisuri iznad Modroga jezera, koja je

J. KLOVIĆ, Navještenje pastirima, iluminacija iz Časoslova Farnese. New York, Pierpont Morgan Library

poslije proširivana i pojačavana (danas u ruševinama). Na ulazu u tvrđavu je crkva iz XVIII. st., podignuta nakon odlaska Turaka. Franjevački samostan iz 1738. pregrađen je u prošlom stoljeću. U samostanskoj muzejskoj zbirci čuvaju se brojni predmeti od kojih se ističu ulomci iz starokršč. bazilike u Zmijavcima, rijetki primjerak antependija vezanoga na svili iz XVIII. st. i dr. Spomenik Tinu Ujeviću (1980) rad je kipara K. Bošnjaka. Na lok. *Imotski gaj* otkrivene su prapov. gomile i rim. grobovi.

LIT.: *Horvat–Matejčić–Prijatelj*, Barok.

N. B. B.

IMPRESIONIZAM, smjer u novijoj eur. umjetnosti koji se 60-ih godina XIX. st. pojavljuje u Francuskoj, opredjeljujući se za neposredno promatranje prirode povezano sa spontanom fiksiranjem trenutnih dojmova i doživljaja. I. ističe senzualistički odnos prema stvarnosti, zaustavlja se na prolaznome i pojedinačnome, približava se duhu i motivima modernoga, gradskoga života. Da bi se to postiglo, trebalo je napustiti atelje i slikati u prirodi (*plein air*), prilagođujući izvedbu brzim promjenama dojmova i ozračja. S tradicionalnim slikarstvom prekinuo je *E. Manet*; njegov je način oduševio mlađe umjetnike koji zajednički izlažu u Parizu 1874. Najistaknutiji među njima bili su *C. Monet*, *C. Pissarro*, *E. Degas*, *A. Sisley*, *A. Renoir*, *B. Morisot*, *P. Cézanne* i *A. Guillaumin*. Impresionisti slikaju učinak svjetlosti u trenutku kada slika nastaje, udaljuju se od narativnoga tumačenja sadržaja i reprezentativnih motiva. U prvome su planu prolazni učinci boje i svjetla, dok se predmetu i crtežu pridaje manja

O. IVEKOVIĆ, *Djevojčica s knjigom*. Zagreb, Moderna galerija

važnost. Monet i Pissarro najdosljedniji su predstavnici toga pravca, dok su ostali umjetnici ostvarili posebne varijante impresionističkoga slikarstva. I. se u skulpturi javljao rijetko, a bio je prilagođen mogućnostima i svojstvima materijala (*A. Rodin* u Francuskoj, *M. Rosso* u Italiji).

I. su u hrv. umjetnosti pripremila krajem XIX. st. slobodnija strujanja u okviru akademizma (plenerizam), u kojima se osjećaju utjecaji novijega franc. i njem. slikarstva. Oko 1900. tradicionalni postupci obogaćuju se impresionističkim otkrićima, rasvjetljavanjem palete, slobodnijim potezom, neposrednijim doživljavanjem prirode. Plenerizam nije samostalna pojava, često se prožima sa simbolizmom i secesijom, a romantičarski pristup motivu jedna je od njegovih osnovnih značajki. Pleneristi nastoje pomiriti dva suprotna načina, akademski i impresionistički; klas. uloga crteža i prostora nije osporena a boja se oslobađa svoje opisne uloge. U sliku je uvedena prirodna i dnevna svjetlost, tradicionalni smeđi tonaliteta ustupio je mjesto smelijim kromatskim odnosima. Najistaknutiji pleneristi bili su *V. Bukovac*, *C. Medović*, *F. Kovačević*, *O. Iveković*, *M. Cl. Crnčić*, *M. Krušlin*. Impresionisti, koji se javljaju nešto kasnije, još dosljednije unose novine u suvremeno slikarstvo. Motive iz prirode rastvaraju u svjetlosti, u dinamičnome ritmu nepravilnih, živih poteza i obojenih mrlja. Hrv. se impresionisti školuju u Münchenu, najprije kod A. Ažbëa, a potom na Akademiji poslije koje odlaze u Pariz. U Münchenu osim njemačkih, posredno ili neposredno, primaju i franc. utjecaje. Vlastitu inačicu impresionizma iznalazi 1897/98. *E. Vidović* u dodiru s tal. pejzažistima (*L. Nono*, *P. Fragiaco*).

I. se u hrv. slikarstvu pojavio sa zakašnjenjem i nije se razvio kao neki kasniji smjerovi (ekspresionizam). Morfološki se ipak može govoriti o njegovu realističkome, naturalističkome i simbolističkome obliku, pa i o određenim »apstraktnim« nastojanjima (*E. Vidović*). I nestaje oko 1920. a obnavlja se pod utjecajem postimpresionizma (*P. Bonnard*, *E. Vuillard*) u intimističkome i kolorističkome slikarstvu četvrtoga i petoga desetljeća. Gl. su predstavnici te struje: *S. Aralica*, *V. Parać*, *A. Motika*, *Lj. Šestić*. Kod *E. Vidovića* zapaža se impresionizam i u njegovim kasnim pejzažima (*»Jutro u Trogiru«*, 1951), a i pripadnici lirske apstrakcije u šestome desetljeću duguju mu neke od svojih osobina.

LIT.: *Lj. Babić*, Umjetnost kod Hrvata, Zagreb 1943. — *G. Gamulin*, Impresionizam, Pogledi, 1953, 9–10. — *I. Zidić*, Slikari čistog oka — neke težnje u slikarstvu četvrtog desetljeća, u katalogu: Ekspresionizam boje — Poetski realizam, Beograd 1971. — *B. Gagro*, Putevi modernosti u hrvatskom slikarstvu, u katalogu: Počeci jugoslavenskog modernog slikarstva 1900–1920, Beograd 1973. — *G. Gamulin*, Hrvatsko slikarstvo XX stoljeća, Zagreb I, 1987; II, 1988. R.

IMPRESSO (CARDIUM) KERAMIKA, kultura starijega neolitika, rasprostranjena po mediteranskim zemljama; proširena po cijeloj I jadranskoj obali, zahvaća otoke i primorske krajeve, a manifestira se i u unutrašnjosti. Dosad je evidentirano 40-ak nalazišta, većim dijelom u spiljama i na otvorenim prostorima. Najpoznatija su: Jami na Sredi (Cres), Vela spilja (Lošinj), Crvena stijena (iznad Trebišnjice), Markova spilja (Hvar), Zelena

N. MAŠIĆ, *Slikar*. Zagreb, Moderna galerija